

DOI: 10.31388/2519-884X-2023-49-148-154

УДК [338.012: 639.1.05](477)

Завадських Г. М., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

e-mail: hanna.zavadskykh@tsatu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-3240-3870

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА РОЗВИТОК МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Анотація. В статті наведено особливості розвитку мисливського господарства в Україні. Проаналізовано сучасний стан мисливства, зокрема, динаміку кількості мисливських тварин в Україні та показників вилучення. Узагальнено досвід європейських країн стосовно регулювання мисливського господарства. Охарактеризовано ключові риси Східно-Європейської, Західно-Європейської та Північно-Європейської моделей ведення мисливського господарства. Наголошено на необхідності реформування мисливської галузі. Зазначено основні проблеми, які перешкоджають розвитку мисливського господарства в Україні.

Ключові слова: мисливське господарство, мисливські ресурси, мисливські угіддя, антропогенне навантаження, показник вилучення тварин, мисливській збір, мисливиці

JEL code classification: Q 23

Постановка проблеми. Реалізація стратегічного курсу України на інтеграцію в Європейський економічний простір вимагає реформування і переформатування більшості сфер національної економіки, у тому числі й мисливського господарства, яке стає все більш актуальним у зв'язку із специфічними екологічними та соціальними проблемами. Для успішного реформування цієї галузі, на наш погляд, доцільно використовувати досвід найбільш успішних країн. Цей досвід підтверджує, що мисливство може стати не лише прибутковим видом діяльності, але й повноцінною галуззю національної економіки. Ефективність мисливського господарства та полювання визначається успішністю діяльності органів державної влади, які відповідають за адміністративно-правове регулювання у цій сфері. Рівень розвитку цієї галузі є результатом виконання суб'єктами їх законних повноважень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційні аспекти реформування та розвитку мисливського господарства в Україні були об'єктом вивчення видатних науковців, зокрема, таких як В.Д. Бондаренко, І. В. Делеган, М. В. Чернявський, В. І. Домніч, П. Б. Хоєцький. Ці дослідники і науковці внесли суттєвий вклад у вирішення проблем економічної оцінки ресурсів мисливського господарства, сприяючи еколого-економічному стимулюванню використання та охорони ресурсів лісової фауни. В своїх наукових працях Ю. Ю. Туниця, І. М. Синякевич, П. К. Динька, Ю. В. Муравйов, Я. В. Коваль, М. В. Шадура, О. Р. досліджували методологічне забезпечення державного управління розвитком мисливського господарства. Актуальність зазначеної тематики відзначали і інші вчені, серед яких О. В. Артеменко, А. П. Гетьман, І. А. Городецька, І. Г. Гуль, І. І. Світлак, В. В. Овдієнко, О. О. Томин та ін.

Відомі вчені, такі як І. Дробот, О. Проців, М. Мироненко, Р. Новіков, П. Хоєцький, В. Домніч, І. Романів, М. Шпільчак, А. Башта, В. Бурмас, І. Гуль, І. Шеремет, Д. Карабчук досліджували певні аспекти організації мисливського господарства в іноземних країнах. Внесок цих вчених у вивчення практики ведення мисливського господарства у сусідніх країнах Європи, зокрема в Польщі, Словаччині та Угорщині, є значним.

Мета статті. Дослідження сучасного стану мисливського господарства України, аналіз позитивного досвіду європейських країн у впровадженні сучасних моделей державної політики у сфері мисливської галузі та визначення можливостей його застосування в умовах

українських реалій.

Виклад основного матеріалу. Мисливське господарство України разом з субгалузями, якими є ремісництво, мисливський та екологічний туризм, мисливствознавча наука, стрілецький спорт переживають глибоку кризу. Крім наявних в мисливстві проблемних невіршених питань стримує розвиток цієї галузі і недосконалість нормативно-правової бази.

Аналіз публікацій, присвячених питанням і проблемам розвитку вітчизняного мисливства, а також узагальнення офіційних даних Державної служби статистики України, дозволили виокремити основні аспекти, які характеризують стан галузі.

По-перше, варто зазначити, що основними користувачами мисливських угідь в нашій країні є підприємства, підпорядковані Українському товариству мисливців і рибалок. За даними Державного агентства лісових ресурсів України, на початок 2021 р. загальна площа наданих в користування мисливських угідь становила 38,8 млн. га. Частка площ, які надано організаціям УТМР 63% або 24,3 млн. га. Питома вага угідь, що використовують підприємства, підпорядковані Державному агентству лісових ресурсів України становить 10 % або 4,0 млн. га. Користувачам іншої форми власності надано в користування 10,5 млн. га. або 27%.

За 30 років існування незалежної України загальна площа мисливських угідь зменшилась майже на 30% до 38,8 млн. га. Як наслідок, скоротилась чисельність переважної більшості мисливських тварин. Експерти зазначають, що за роки незалежності чисельність хутрових звірів в Україні зменшилась на 22,4%, а копитних – на 18%. Характерною особливістю полювання є його періодичність, сезонність. Так, сезон полювання на оленів, качок, перепелів припадає на серпень, а сезон полювання на зайців-русаків і кабанів – на січень.

Таблиця 1.

Основні показники стану мисливства в Україні у 2021 році

(станом на 01.01.2021р.)

Показник	Числовий вимір
Облікова чисельність мисливців, тис. ос.	850,0
Чисельність працівників мисливського господарства, в .т. ч.:	6257
-штатні егері	4885
-мисливствознавці	470
Площа мисливських угідь в обслуговуванні 1 егеря, тис. га/ос.	7,9
Чисельність копитних мисливських тварин, тис. гол.	227,0
Чисельність хутрових звірів, млн. гол	1,7
Чисельність пернатої дичини, млн. гол	10,7
Загальна кількість складених протоколів на порушників правил полювання, од.	3275
Кількість складених протоколів га порушників правил полювання, од.	3275
Сума штрафів, накладених на браконьєрів, тис. грн.	810,0

Джерело: сформовано автором за даними державного агентства лісових ресурсів України [5]

Під впливом сучасних змін клімату та збільшення антропогенного тиску на природне середовище, фіксуються зміни в тваринному світі, зокрема серед мисливських видів. Антропогенне навантаження проявляється у збільшенні використання пестицидів та інших забруднюючих речовин у господарській та лісовій діяльності. Зменшення площ природних

лук призвело до обмеження кормової бази травоядних тварин. Розорювання прирушених угідь та осушування боліт негативно впливають на розмноження копитних тварин, особливо в умовах спекотного літа. По всій території України спостерігаються тенденції до значного зменшення природних біотопів для тварин. Дослідження підтверджують, що мисливські угіддя України відрізняються невеликою продуктивністю порівняно з угіддями інших країн Європи. До прикладу, щільність копитних тварин становить всього 0,06 гол./ 1 тис. га, що вдесятеро менше, ніж у країнах Європи. У мисливських угіддях України переважає козуля, яка складає 75,2% від загальної чисельності (167,7 тис. голів). На другому місці за поширенням дикий кабан, чисельність якого становить 28,5 тис. голів. Олені благородні та плямисті становлять 13,7 та 4,3 тис. голів відповідно. Також помітний приріст популяцій ланей (1,3 тис. голів) та муфлонів (0,9 тис. голів). Однак, справедливо відмітити, що у країнах Європи чисельність мисливських тварин значно більша, ніж в Україні.

Дані щодо чисельності, розселення та добування мисливських видів тварин в Україні засновані на інформації, наведеній в статистичному бюлетні «Про ведення мисливського господарства», зокрема в формі № 2-тп (мисливство). Цей статистичний інструмент дозволяє зібрати дані про стан мисливського господарства, включаючи інформацію про кількість тварин, їх розташування та обсяги добування. Він використовується для аналізу та моніторингу змін у мисливському секторі та допомагає визначити ефективність управління мисливськими ресурсами.

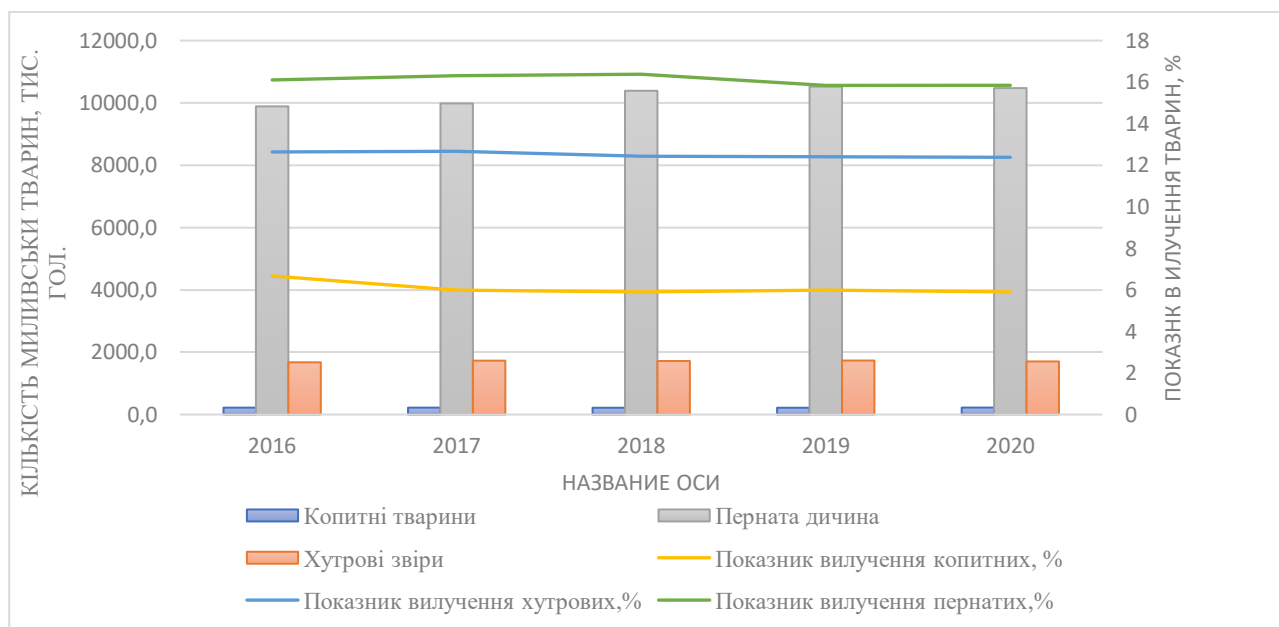

Рис. 1. Динаміка кількості мисливських тварин в Україні та показників вилову
Джерело: побудовано автором за даними [5]

*Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Як свідчать дані державної служби статистики України [5], впродовж 2016-2020 років чисельність основних видів мисливських тварин в Україні не зазнала суттєвих змін. Так, чисельність копитних тварин збільшилась на 2,7 тис. гол (+1,22%), хутрових звірів - збільшилась на 27,7 тис. гол. (+1,65%), а пернатої дичини - збільшилась на 585,7 тис. гол. (+5,92%). Показник вилову тварин цих трьох основних груп впродовж досліджуваного періоду демонстрував тенденцію до зменшення: по копитних - на 0,77%, по хутрових - на

0,25%, по пернатій дичині – на 0,25%. Таким чином, чисельність мисливського поголів'я в Україні потроху росте, але кількість добутих мисливських тварин на Україні за останні 5 років майже не змінилася. Разом з тим відсоток вилучення тварин є вкрай низьким.

У процесі вивчення та систематизації закордонного досвіду ведення мисливського господарства європейськими країнами ми з'ясували, що домінуючими ознаками в цій галузі є збереження природного середовища та раціональне використання природних ресурсів. Для цього в країнах ЄС сформувалась універсальна система державного регулювання мисливського господарства. Однак кожна країна ЄС має власні особливості, а саме: національне законодавство, культуру, традиції, менталітет, географічне розташування [4].

В світі сформувались декілька моделей [1] ведення мисливського господарства, кожна з яких є успішною хоча і має певні недоліки.

1. Східно-Європейська модель ведення мисливського господарства.

За такою моделлю відбувається ведення мисливського господарства в таких країнах, як Болгарія, Словаччина, Польща. Особливостями є велика кількість мисливських господарств, переважна більшість з яких є громадськими. Ключова роль в розвитку галузі належить національним мисливським організаціям. Розроблений ефективний механізм відшкодування збитків, заподіяних тваринами лісовому та сільському господарству. Держава охороняє диких тварин. Користування мисливськими угіддями є платним.

2. Західно-Європейська модель ведення мисливського господарства.

Впроваджена в таких країнах, як Німеччина, Чехія, Франція. Особливістю цієї моделі є велика частка малих приватних мисливських господарств (до 450 га.). Ключова роль в розвитку галузі належить національним мисливським організаціям. Право на полювання належить власнику земельної ділянки. Відпрацьовано механізм відшкодування збитків, заподіяних тваринами лісовому та сільському господарству. Користування мисливськими угіддями є платним. Ефективним економічним інструментом мисливської політики є податкова система, яка передбачає податок на землю, податок на майно, податок з обороту та податок на прибуток, які зобов'язані сплачувати власники земельних ділянок, на яких ведеться лісове та мисливське господарство.

3. Північно-Європейська модель ведення мисливського господарства.

Ця модель притаманна таким країнам, як Швеція, Норвегія, Фінляндія. Більшість мисливських господарств є громадськими. Ключова роль в розвитку галузі належить національним мисливським організаціям. Велика частка малих приватних мисливських господарств (до 450 га.). Більшість мисливських угідь перебувають в приватній власності. Мисливці сплачують податок – мисливський збір.

В Україні державне управління мисливським господарством здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства, а головною організацією, яка об'єднує мисливців є Українське товариство мисливців і рибалок (УТМР). Суспільні відносини в галузі мисливства регламентуються Законом України «Про мисливське господарство та полювання» від 22 лютого 2000 року [8]. Мисливські тварини, що перебувають у стані природної волі в межах території України, є об'єктом права власності Українського народу. Державна охорона мисливських тварин в нашій країні відсутня, цим займаються користувачі мисливських тварин. Кількість мисливських господарств в країні набагато менша ніж в європейських країнах. Механізм відшкодування збитків заподіяних тваринами лісовому та сільському господарству не розроблений. Проблемами, які стримують розвиток галузі мисливства в Україні є дефіцит кадрів і відсутність повної публічної інформації про стан галузі і мисливські ресурси, зокрема.

Господарська діяльність у галузі мисливства в європейських країнах є економічно ефективною і успішною. Україні необхідно вивчати досвід різних країн стосовно ведення мисливського господарства і широко застосувати у законодавстві принципи європейських моделей регулювання відносин в мисливстві. Вважаємо, що на сучасному етапі для України є найбільш актуальною Східно-Європейська модель. Враховуючи природно-кліматичні умови, адміністративно-територіальний поділ нашої країни, особливості державного устрою та

менталітет українців, для України корисним і близьким є досвід регулювання мисливства Польщі.

За результатами аналізу сучасного стану мисливства в Україні та узагальнення досвіду щодо практики ведення мисливського господарства в європейських країнах, варто виокремити проблемні питання, які потребують вирішення якнайшвидше:

- оптимізація системи управління мисливським господарством;
- вдосконалення національного законодавства та його інтеграція в Європейське законодавче поле щодо ведення сталого мисливського господарства;
- врегулювання суспільних взаємовідносин в мисливській галузі;
- розбудова ринку продукції полювання, включно з мисливськими трофеями;
- розвиток національного та регіонального мисливського туризму;
- правове врегулювання проведення полювання в умовах воєнного стану.

Підсумовуючи вищезазначене, слід відзначити, що галузь мисливства в Україні може стати потужним сектором економіки. Важко переоцінити значення цієї галузі для малих місцевих господарств, особливо в непромислових зонах і територіях. Розвиток мисливства впливає на ряд суміжних галузей, таких як транспорт, готельно-ресторанний бізнес, ремесла, виробництво харчових продуктів, стрілецький спорт і інші. Це сприяє створенню робочих місць, мотивує українців повертатися додому з-за кордону, інвестувати в свої громади, а також створювати продукти та послуги з високою доданою вартістю.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, варто зазначити, що мисливська галузь в Україні має потенціал стати потужним сектором економіки. Значення цієї галузі для невеликих місцевих господарств, особливо в непромислових зонах і територіях, важко переоцінити. Розвиток мисливства має значний мультиплікативний ефект, впливаючи на суміжні галузі, такі як транспорт, ресторанно-готельний бізнес, ремесла, виробництво харчових продуктів, стрілецький спорт і т.п. Це сприятиме створенню робочих місць та мотивуватиме співвітчизників повертатись додому з-за кордону, інвестувати гроші та працю у свої громади, а також створювати продукти та послуги з високою доданою вартістю.

Список використаних джерел

1. Аналіз законодавчої бази і практики ведення мисливського господарства деяких країн Європейського Союзу / М. О. Мироненко, А. Т. Башта, Р. І. Новіков [та ін]. [Б. м.: б. в.], 2015. 104 с.
2. Бондаренко В. Д. Актуальні питання стану і ведення мисливського господарства в Україні та можливі напрями їх вирішення. *Наукові праці Лісівничої академії наук України: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 14. С. 180–184.
3. Виговська В. В., Музика В. В., Малей Е. Б. Сучасний стан мисливського господарства Чернігівської області: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Полісся*. 2019. №1(17). С. 118–125.
4. Гонта О. І., Музика В. В. Європейський досвід ведення мисливського господарства: перспективи для України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. №3 (19). С.113–125
5. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> (дата звернення: 25.11.2023)
6. Музика В. Оцінювання сучасного стану розвитку мисливського господарства України. *Галицький економічний вісник*. 2020. Т. 6, № 67. С. 18–32.
7. Муравйов Ю. В. Дослідження витрат і джерел надходження від ведення мисливського господарства Львівської області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29, № 4. С. 50–52.
8. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : закон України від 22 лютого 2000 року №1478-III із змінами, внесеними Законом України №1827-VI від 21.01.2010. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення 20.11.2023) .
9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб-портал]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення 17.11.2023)
10. Савченко Т. Методологічне забезпечення державного управління розвитком мисливського господарства. *Державне управління*. 2021. № 3(9).С. 163–174.
11. Стратегія збалансованого розвитку лісового та мисливського господарства України на період до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. URL: <http://www.lesovod.org.ua/node/26429> (дата звернення 17.11.2023).
12. German forests. Nature and economic factor / Federal Ministry of Food, Agriculture and Consumer Protection.

2010. 32 p. URL: <http://www.bmel.de/SharedDocs> (дата звернення 17.11.2023).

13. Henderson I. G., Holland J. M., Storkey J., Lutman P., Orson J., Simper J. Effects of the proportion and spatial arrangement of un-cropped land on breeding bird abundance in arable rotations. *J Appl Ecol.* 2012. № 49(4). P. 883–891.
14. Maillard J., Suffran Y., Omnès F. Machinisme agricole et faune sauvage. *Faune sauvage.* 2011. № 291. P. 49–54.
15. Novytskyi V. P., Mitay I. S., Grishchenko S. M. Habitat use of grey partridge in agricultural landscapes (the case of Ukrainian forest steppe). *Ukrainian Journal of Ecology.* 2017. № 7(1). P. 58–60.
16. Yavorska T., Prus U., Lysak O., Zavadskykh H. Problems and prospects for development of family households in Ukraine. *Modern Development Paths of Agricultural Production.* 2019. С. 593-605.
17. Yavorska T., Sobolevska O. Ecological and economic aspects of expenditure of hunting farms in Zaporizhzhia region. *Baltija Publishing.* 2022. Vol. 3(1). P. 54-59.
18. Цегельник Н. І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісгосподарських підприємств. *Агросвіт.* 2021. № 13-14. С. 17–24. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.13-4.17>.

References

1. Analiz zakonodavchoi bazy i praktyky vedennia myslivskoho hospodarstva deiakykh krain Yevropeiskoho Soiuzu / М. О. Myronenko, А.Т. Bashta, R. I. Novikov [et al.] (2015). [B. m.: b. v.] [in Ukrainian].
2. Bondarenko, V. D. (2016). Aktualni pytannia stanu i vedennia myslivskoho hospodarstva v Ukraini ta mozhyvi napriamy yikh vyrishennia. *Naukovi pratsi Lisivnychoi akademii nauk Ukrainy*, 14, 180–184 [in Ukrainian].
3. Vyhovska, V. V., Muzyka, V. V., Malei, E. B. (2019). Suchasnyi stan myslivskoho hospodarstva Chernihivskoi oblasti: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia. *Naukovyi visnyk Polissia*, 1(17), 118–125 [in Ukrainian].
4. Honta, O. I., Muzyka, V. V. (2021). Yevropeyskyi dosvid vedennia myslivskoho hospodarstva: perspektyvy dlia Ukrainy. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 3(19), 113–125 [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsiyni sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> [in Ukrainian].
6. Muzyka, V. (2020). Otsiniuvannia suchasnoho stanu rozvytku myslivskoho hospodarstva Ukrainy. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 6(67), 18–32 [in Ukrainian].
7. Muraviov, Yu. V. (2019). Doslidzhennia vytrat i dzherel nadkhodzhennia vid vedennia myslivskoho hospodarstva Lvivskoi oblasti. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 29(4), 50–52 [in Ukrainian].
8. Pro myslivske hospodarstvo ta poliuvannia [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy vid 22 liutoho 2000 roku №1478-III iz zminamy, vnesenymy Zakonom Ukrainy №1827-VI vid 21.01.2010. URL : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> [in Ukrainian].
9. Pro Osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku: zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2010 roku № 2818-VI . URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> [in Ukrainian].
10. Savchenko, T. (2021). Metodolohichne zabezpechennia derzhavnoho upravlinnia rozvytkom myslivskoho hospodarstva. *Derzhavne upravlinnia*, 3(9), 163–174 [in Ukrainian].
11. Stratehiia zbalansovanoho rozvytku lisovoho ta myslivskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku (proekt). URL: <http://www.lesovod.org.ua/node/26429> [in Ukrainian].
12. German forests. Nature and economic factor / Federal Ministry of Food, Agriculture and Consumer Protection. 2010. 32 r. URL: <http://www.bmel.de/SharedDocs>.
13. Henderson, I. G., Holland, J. M., Storkey, J., Lutman, P., Orson, J., Simper, J. (2012). Effects of the proportion and spatial arrangement of un-cropped land on breeding bird abundance in arable rotations. *J Appl Ecol.* 49(4), 883–891.
14. Maillard, J., Suffran, Y., Omnès, F. (2011). Machinisme agricole et faune sauvage. *Faune sauvage*, 291, 49–54.
15. Novytskyi, V. P., Mitay, I. S., Grishchenko, S. M. Habitat use of grey partridge in agricultural landscapes (the case of Ukrainian forest steppe). *Ukrainian Journal of Ecology*, 7(1), 58–60.
16. Yavorska, T., Prus, U., Lysak, O., Zavadskykh, H. (2019). Problems and prospects for development of family households in Ukraine. Springer Nature. *Modern Development Paths of Agricultural Production*, 593-605.
17. Yavorska, T., Sobolevska, O. (2022). Ecological and economic aspects of expenditure of hunting farms in Zaporizhzhia region. *Baltija Publishing*, 3(1), 54-59.
18. Tsehelnik, N. I. (2021). Ekonomichnyi stan lisovoi haluzi v Ukraini ta yoho vplyv na stalyi rozvytok lisohospodarskykh pidpriemstv. *Ahrosvit*, 13-14, 17–24. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.13-4.17> [in Ukrainian].

Zavadskykh H. M., PhD, Associate Professor
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University
hanna.zavadskykh@tsatu.edu.ua

EUROPEAN EXPERIENCE AND DEVELOPMENT OF HUNTING ECONOMY IN UKRAINE

Abstract. *Formulation of the problem.* Implementation of Ukraine's strategic course for integration into the European Economic Area requires reforming and reformatting of most spheres of the national economy, including the hunting industry, which is becoming more and more relevant in connection with specific environmental and social problems. **The purpose of the article.** Study of the current state of the hunting industry in Ukraine, analysis of the positive experience of European countries in the implementation of modern models of state policy in the field of hunting and determination of the possibilities of its application in the conditions of Ukrainian realities. **The purpose of the article.** In addition to the problems and unresolved issues in hunting, the development of this industry is also hampered by the imperfection of the regulatory and legal framework. In Ukraine, the state management of the hunting economy is carried out by the Ministry of Agrarian Policy and Food, and the main organization that unites hunters is the Ukrainian Society of Hunters and Fishermen (UTMR). Studies confirm that the hunting grounds of Ukraine are characterized by low productivity compared to the grounds of other European countries. For example, the density of ungulates is only 0.06 heads/1 thousand ha, which is ten times less than in European countries. **Conclusions.** The importance of this industry for small local farms, especially in non-industrial zones and territories, is difficult to overestimate. The development of hunting has a significant multiplier effect, affecting related industries, such as transport, restaurant and hotel business, crafts, food production, shooting sports, etc.

Key words: hunting economy, hunting resources, hunting grounds, anthropogenic load, indicator of animal removal, hunting collection, hunters